

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Бондарчук В.В.

студентка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВІЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ: ПРИЧИНИ НЕВДАЧ

На сьогоднішній день явище ВЕЗ є чи не одним з найпомітніших у світовій економіці. Причиною тому слугує те, що їх утворення та функціонування допомагає досягнути певних позитивних ефектів, таких як: залучення додаткових інвестицій, стимулювання виробництва, модернізація регіону тощо. Забезпечується це шляхом створення сприятливого податкового клімату та спеціальної митної зони на визначеному просторі.

Однак чи завжди ВЕЗ виявляються ефективним інструментом у сфері стимулювання розвитку економіки загалом та за її окремими секторами? Відповідь на це запитання, а також дослідження основних причин невдач їх запровадження є метою написання даної статті.

Проблеми створення та функціонування ВЕЗ вивчалися і раніше як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Так, значний внесок у дослідження сутності цього явища внесли С.І. Бабкіна, В.А. Дергачев, Т.П. Данько, О.Ю. Дубовик, В.М. Коссак, Л.І. Кузнєцова, В.К. Мамутов, З.М. Окрут, О.С. Семерак, О.Е. Сімсон, В.Г. Снегур, Р.Б. Шишкіна та ін.

Розпочнемо з переваг. Як справедливо зазначає О.Ю. Дубовик, функціонування ВЕЗ сприяє збільшенню валютних надходжень, розширенню експортних операцій, застосуванню нових технологій, поліпшенні платіжного балансу, зростанні зайнятості населення, розвитку національної економіки та її інтеграції в світову економіку [1]. У сукупності це призводить до прискорення соціально-економічного розвитку окремих регіонів та держави в цілому. Проте, як свідчить досвід, у світі налічується не більше 50 прибуткових ВЕЗ [2]. А якщо ми проаналізуємо показники, пов'язані з функціонуванням ВЕЗ на території нашої держави, то побачимо, що внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2005 рік», де пільги, передбачені у ВЕЗ, були

частково або повністю скасовані, стало причиною закриття 590 інвестиційних проєктів [1].

Як у випадку з Україною, так і відштовхуючись від досвіду інших держав, можна зробити висновок, що ключовими причинами невдач є насамперед ігнорування ознак ВЕЗ, таких як [3]: територіальна обмеженість; строковість; юридична підстава запровадження; мета створення; спеціальний суб'єктний склад; спеціальний режим господарської діяльності; здійснення управління із застосуванням спеціальних органів.

Територіальна обмеженість. У даному випадку доцільно говорити про зону розташування ВЕЗ загалом, а саме – її невдалий вибір, обумовлений адміністративно-територіальним поділом держави, а не економічними критеріями, геополітичним розміщенням (наближеність до основних світових центрів з високим рівнем попиту), хорошою транспортною розв'язкою та авіаційним сполученням, наявністю робочої сили і т. д.

Строковість. Інвестиційні програми розраховані на певний строк, до якого прив'язується реалізація економічних та соціальних цілей, передбачених нормативно-правовими актами, що регулюють питання створення та діяльності ВЕЗ. Проєкти великомасштабні, терміни для їх реалізації відповідні.

Юридична підстава запровадження. Це закони, за якими створюються та функціонують ВЕЗ. Як правило, у них спостерігається відсутність конструктивної політики при визначенні цілей, розподілі повноважень, розробленні регіональних та галузевих програм розвитку.

Мета створення. ВЕЗ – це комплексне явище, орієнтоване на багатофункціональну діяльність його суб'єктів, задіяння декількох секторів економіки тощо. Однак зміст основних законів, що регламентують порядок діяльності ВЕЗ, демонструє множинність та нечіткість цілей їх створення. Декларуючи загальні положення щодо поліпшення соціально-економічної ситуації, законодавець «забуває» вказати, яким чином це відбудеться. ВЕЗ ніби перетворюється на автономне утворення, втрачаючи зв'язок регіону з національною економікою. Також ряд політиків та аналітиків виступає проти створення ВЕЗ, мотивуючи свою точку зору переконанням, що підставою створення таких зон є не забезпечення економічного розвитку, а лобіювання інтересів окремого кола осіб, супроводжуване проявами корупції.

Спеціальний режим господарської діяльності. У межах ВЕЗ існує ряд преференцій, хоча б умовний перелік яких складно втиснути у одне речення, тим паче, що він варіюється в залежності від програми розвитку. А тому скористаємося визначенням ВЕЗ, розробленим експертами ООН [4]. З нього слідує, що на територіях ВЕЗ відсутнє або фіксоване на мінімальному рівні мито; максимально спрощені процедури, обумовлені експортно-імпортними операціями; пільговий режим оподаткування; вільний обіг конвертованої валюти; свобода міждержавних фінансових трансакцій; загальні гарантії від конфіскації іноземної власності; пільги практично на всі види операцій. Цим самим законодавець позбавляє місцевий та державний бюджети значних сум грошових надходжень. Розвиваючи багатомільйонні проекти, не враховуються інтереси малого та середнього бізнесу. Разом з виділенням окремих суб'єктів господарювання шляхом надання їм широкого спектру пільг відбувається викривлення конкурентного середовища, що виражається у вищій собівартості продукції підприємств, які не увійшли до ВЕЗ, та порушенні правил конкуренції суб'єктами ВЕЗ (продаж товарів, що не відповідають міжнародним стандартам, на території внутрішнього ринку держави за заниженими цінами).

Здійснення управління із застосуванням спеціальних органів. Багаторівнева система управління у поєднанні зі слабкими організаційними зв'язками між керівництвом ВЕЗ «на місцях» та державними органами створюють сприятливе середовище для приховування частки доходів та відмивання грошових коштів у великих розмірах.

Необхідно пам'ятати про такі об'єктивні фактори, як політична нестабільність у країні, спричинена як правило революціями, військовими діями, економічним спадом, безробіттям та іншими негативними явищами, що не створюють образ сприятливого для інвестицій та капіталовкладень середовища.

Також дуже часто при створенні ВЕЗ керівництво держави звертається до зарубіжного досвіду, однак без його належної адаптації під вітчизняний. У процесі роботи не враховуються етнічні, територіальні та економічні особливості держави-приймача, натомість норми законодавства інших держав автоматично переносяться на тло вітчизняних нормативно-правових актів.

Однією з причин розходження у очікуваннях та результатах створення ВЕЗ є відсутність економічних розрахунків, які слугують

обґрунтуванням створення зони, планом подальшої діяльності суб'єктів та орієнтовним розміром очікуваних прибутків.

Підводячи підсумок, можна зробити наступні висновки:

- на сьогоднішній день ВЕЗ розглядають як один з інструментів економічного розвитку територій, у тому числі тих, що перебувають у кризовому становищі;
- не завжди значними податковими та митними пільгами можна перекрити відсутність сучасної інфраструктури у зоні, що відводиться для ВЕЗ, однак дуже часто вони є причиною дефіциту бюджетів;
- це довгострокові проекти, тому не потрібно від них очікувати швидких результатів і братися за їх реалізацію без попередньо проведених розрахунків;
- органи, спеціально створені для управління ВЕЗ, не справляються з заявленими функціями;
- нечітко прописані цілі ВЕЗ, намагання охопити лише одну галузь економіки;
- критерієм вибору місця для зони слугує адміністративно-територіальний поділ держави та ін.

Однак не можна перекреслювати плюси запровадження ВЕЗ, адже за дотримання усіх умов, врахування необхідних факторів та правильного управлінського підходу у порівняно невеликі строки можна досягнути очікуваних результатів.

Список використаних джерел:

1. Дубовик О. Ю. Вільні економічні зони як інструмент економічного розвитку територій / О. Ю. Дубовик // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – Т. 2, № 4. – С. 47-51.
2. Функціонування вільних економічних зон: переваги та недоліки. Реферат [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19381/>.
3. Вінник О.М. Господарське право: Курс лекцій. – К.: Атіка, 2004. – 560 с.
4. Літвінчук І. Правове становище офшорних і вільних економічних зон: Науково-практичний посібник / Ігор Літвінчук ; Центр правових досліджень Фурси. – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2006. – 292 с. (10-11).
5. Бабкіна С. І. Проблеми та перспективи відродження в Україні спеціальних (вільних) економічних зон / С. І. Бабкіна // Наукові праці Південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Кримський агротехнологічний університет». Економічні науки. – 2013. – Вип. 152. – С. 114-120. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npkaue_2013_152_18.pdf.